

Beroepsmobiliteit in de vroege arbeidsloopbaan van Turkse en Marokkaanse allochtonen

Laurijssen, I., & Glorieux, I. (2015). Early career occupational mobility of Turkish and Moroccan second-generation migrants in Flanders, Belgium. *Journal of Youth Studies*, 18(1), 101-117.

Uit onderzoek naar de sociale integratie van migranten en hun kinderen weten we dat de onderwijsverwerving evenals de arbeidsmarktintrede bij allochtonen vaak moeizaam verloopt. In dit artikel gaan we in op de beroepsmobiliteit van allochtonen tijdens de vroege arbeidsloopbaan, na de eerste arbeidsmarktintrede. Op basis van SONAR-data analyseerden we hoeveel de socio-economische status van het beroep (SES) verandert tijdens de eerste jaren op de arbeidsmarkt bij jongvolwassenen van allochtone herkomst en autochtonen in Vlaanderen, en onderzochten we in welke mate de veranderingen in SES tussen de eerste en de laatste baan verklaard kunnen worden door het opleidingsniveau en door kenmerken van de eerste tewerkstelling. Dit artikel is een korte samenvatting van de resultaten die uitvoeriger staan beschreven in 'Early career occupational mobility of Turkish and Moroccan second-generation migrants in Flanders, Belgium' (Laurijssen & Glorieux, 2015).

België kan verklaard worden door de sociaal-economische positie van hun ouders, niettemin blijken met name Turkse en Marokkaanse tweede generatie allochtonen nog bijkomende achterstand te hebben (Duquet, Glorieux, Laurijssen, & Van Dorsselaer, 2006; Phalet, Deboosere, & Bastiaenssen, 2007). Die vaststellingen liggen in lijn met het patroon dat zich aftekent in andere Europese landen, waar bij kinderen van migranten afkomstig uit landen buiten de Europese Unie de laagste kwalificaties halen, en allochtonen van Europese herkomst een tussenpositie innemen (Crul, Schneider, & Lelie, 2012; Heath, Rethon, & Kilpi, 2008).

Op het vlak van de arbeidsmarktuitkomsten van allochtonen

De laatste jaren verscheen heel wat onderzoek over de sociale integratie van migranten en hun kinderen. Daaruit bleek duidelijk dat de onderwijsverwerving evenals de arbeidsmarktintrede bij allochtonen vaak moeizaam verloopt. Een groot deel van de onderwijsachterstand van allochtonen in

loopt het patroon sterk parallel met dat van onderwijs (Heath et al., 2008) wat niet zo verrassend is, gegeven het gekende sterke verband tussen onderwijsniveau en arbeidskansen. In België liggen de werkloosheidscijfers voor allochtonen dan ook beduidend hoger dan voor autochtonen.

De werkloosheid is het hoogst onder allochtonen van Turkse of Noord-Afrikaanse herkomst, allochtonen van Zuid-Europese herkomst nemen een tussenpositie in (Glorieux, Laurijssen, & Van Dorsse-laer, 2009).

Wellicht doordat kinderen van migranten nog maar recent in grote getale op de arbeidsmarkt aanwezig zijn, zijn de meeste studies evenwel beperkt tot de onderwijsloopbaan en de eerste baan. De verdere arbeidsmarkt mobiliteit bij allochtonen is nog minder onderzocht. In het algemeen wordt binnen de levensloop een verbetering van de beroepspositie vastgesteld (Warren, 2001). De voornaamste opwaartse mobiliteit vindt plaats tussen de eerste baan en deze op middelbare leeftijd (Hauser, Warren, Huang, & Carter, 2000). Het veranderen van baan, vooral vroeg in de arbeidsloopbaan, is bovendien de voornaamste manier waarop jonge werknemers hun arbeidscondities verbeteren. Toppel en Ward (1992) besluiten bijvoorbeeld dat de baanwisselingen een cruciale fase vormen binnen het proces dat leidt naar stabiele tewerkstelling.

In het artikel 'Early career occupational mobility of Turkish and Moroccan second-generation migrants in Flanders, Belgium' (Laurijssen & Glorieux, 2015) onderzochten we met behulp van Vlaamse gegevens of allochtonen na hun initiële instap op de arbeidsmarkt hun achterstand weten in te lopen. De verschillen tussen etnische groepen zijn nog maar zelden bestudeerd vanuit een levensloopperspectief. Deze studie breidt bijgevolg het bestaande onderzoek uit omdat het de cumulerende verschillen op de arbeidsmarkt uitdiept door de initiële fase van arbeidsmarktintrede te onderscheiden van de daaropvolgende veranderingen in arbeidsloopbaan.

Etnische verschillen op de arbeidsmarkt

De belangrijkste verklaringsmodellen voor de achterstand van allochtonen op de arbeidsmarkt wijzen op de intergenerationele overerving van menselijk kapitaal (via onderwijs en beroepssegregatie), discriminatie en culturele verschillen (Heath et al., 2008).

De meeste studies vinden dat, ook nadat ze rekening houden met het nadeel van de tweede

generatie door hun lagere opleidingskwalificaties, een deel van de arbeidsmarktverschillen onverklaard blijft. Zo ligt het risico op werkloosheid het hoogst voor allochtonen, en dan vooral voor allochtonen van Turkse of Marokkaanse herkomst, ook na controle voor hun opleidingsniveau, en dit niet alleen in België (Phalet & Swyngedouw, 2003), maar in vele Europese landen (Heath et al., 2008; Lessard-Phillips, Fibbi, & Wanner, 2012).

Wat de verdere beroepspositie betreft, is het beeld minder eenduidig. In sommige landen cumuleren de nadelen voor allochtonen (onderwijs, werkloosheid, zwakke arbeidsmarktpositie), terwijl in andere landen slechts weinig bijkomende hindernissen blijken te zijn na de initiële instap op de arbeidsmarkt. In hun review plaatsen Heath et al. (2008) België bij de landen die gekenmerkt worden door cumulatieve patronen van nadelen voor allochtonen (in Groot-Brittannië en Zweden zijn er daarentegen weinig verschillen). Net als in de buurlanden, zijn Belgen van Turkse of Marokkaanse herkomst oververtegenwoordigd in ongeschoolde beroepen en is hun toegang tot hogere posities beperkter (Lessard-Phillips et al., 2012; Phalet & Swyngedouw, 2003). In onze studie naar de start van allochtone schoolverlaters op de Vlaamse arbeidsmarkt, vonden we eveneens bijzonder grote verschillen in intredewerkloosheid naargelang de etnische herkomst (die niet verklaard worden op basis van verschillen in opleidingsniveau), maar ook dat de kwalitatief ongunstige eerste banen van allochtonen grotendeels verklaard kunnen worden door hun zwakke onderwijsposities (Glorieux et al., 2009).

De studie waarover we hier rapporteren (Laurijssen & Glorieux, 2015), is de eerste over beroeps mobiliteit van tweede generatie allochtonen in België die focust op *intragenerationele* veranderingen in beroepsstatus tijdens de vroege loopbaan, na de eerste arbeidsmarktintrede. We bekeken hoeveel de socio-economische status van het beroep (SES) verandert tijdens de eerste jaren op de arbeidsmarkt bij jongvolwassenen van allochtone herkomst en autochtonen in Vlaanderen, en we onderzochten in welke mate de veranderingen in SES tussen de eerste en de laatste baan verklaard kunnen worden door toegeschreven en verworven kenmerken en door kenmerken van de eerste tewerkstelling.

Beroepsmobiliteit en de impact van arbeidsmarktintrede

Vanuit de algemene verklaringen voor de positie van kinderen van migranten op de arbeidsmarkt, kunnen we verwachten dat allochtonen na hun intrede op de arbeidsmarkt ook minder kansen hebben om hun positie te verbeteren, door hun zwakke sociale achtergrond en onderwijsachterstand. Die (negatieve) verwachtingen kunnen echter genuanceerd worden. Op basis van het algemene onderzoek naar intragenerationele mobiliteit verwachten we immers dat kenmerken zoals de sociale achtergrond en het behaalde diploma een minder sterke rol spelen in latere arbeidsloopbanen. Tevens beperkt een moeilijke arbeidsmarktintrede niet noodzakelijk de verdere kansen; evengoed kunnen degenen met een benadeelde start later inlopen.

Uit de literatuur rond de impact van de start op de arbeidsmarkt voor het verdere verloop van de arbeidsloopbaan distilleerden we twee onderzoeksvragen met betrekking tot loopbaanmobiliteit, met variërende en tegengestelde verwachtingen. Ten eerste, in welke mate heeft het onderwijsniveau een impact op de loopbaanmobiliteit na de eerste instap op de arbeidsmarkt? Is het de belangrijkste factor voor verdere mobiliteitskansen of dooft de impact ervan langzaam uit nadat het de eerste baan heeft beïnvloed? En ten tweede, in welke mate zet een succesvolle instap op de arbeidsmarkt de toon voor verdere mobiliteit, en is initieel falen de start van een negatieve spiraal (littekeneffecten) of eerder enkel een tijdelijk stadium dat kansen biedt tot inlopen (springplank- of integratieperspectief).

In dit artikel beschouwen we deze algemene loopbaanmobiliteitshypothesen in relatie tot verschillen naar etnische herkomst. Meer specifiek onderzochten we de mate van verandering in socio-economische status tijdens de eerste jaren op de arbeidsmarkt van allochtonen en autochtonen en gingen we na of de verschillen tussen beide groepen kunnen worden verklaard op basis van het behaalde opleidingsniveau en de kenmerken van de eerste baan.

SONAR-data: een longitudinaal onderzoek naar intrede in en mobiliteit op de arbeidsmarkt

We analyseerden de beroepsmobiliteit van jongvolwassenen op de Vlaamse arbeidsmarkt aan de hand van de longitudinale SONAR-data (Studiegroep van ONderwijs naar ARbeidsmarkt). Drie cohorten, respectievelijk geboren in 1976, 1978 en 1980, werden face to face bevraagd op 23-jarige leeftijd (N = 9010). De jongeren geboren in 1976 en 1978 werden opnieuw bezocht op 26-jarige leeftijd (N = 4162). De respondenten van cohorten 1976 en 1980 werden opnieuw bevraagd op 29-jarige leeftijd, voor wie dit een, respectievelijk, derde en tweede golf was (N = 3579). Voor de analyses behielden we enkel de respondenten met een duidelijke autochtone of (minstens) tweede generatie allochtone herkomst, met geldige gegevens voor de beroepsmobiliteitsvariabelen (N = 7345).

Etniciteit bakenden we af door autochtonen van allochtonen te onderscheiden, aan de hand van vijf voorwaarden. Iemand is autochtoon indien hij of zij (1) de Belgische nationaliteit bezit, (2) het Nederlands als belangrijkste of enige thuistaal hanteert, (3) in België geboren is, een grootmoeder heeft (langs moederszijde) die (4) in België geboren is én die (5) eveneens de Belgische nationaliteit heeft. Iedereen die niet aan een of meerdere van deze criteria voldoet beschouwen we als allochtoon. Op deze manier wordt 86% van onze steekproef beschouwd als autochtoon, 14% is allochtoon.

Voor onze analyses sloten we de eerste generatie allochtonen (geboren buiten België) uit (25% van de allochtonen in onze steekproef was geboren buiten België) en behielden we enkel de tweeden en zelfs derde generatie allochtonen. Binnen de groep allochtonen onderscheiden we verder de allochtonen van Turkse of Noord-Afrikaanse (hoofdzakelijk Marokkaanse) herkomst van de verder heel diverse groep allochtonen met een andere etnische achtergrond.

In het SONAR-databestand beschikken wij over uitgebreide informatie over de eerste baan en de laatste of huidige baan bij elke bevraging. We coordeerden elk van de beroepen, en van de beroepcodes leidden we vervolgens de SES van het

beroep af, zoals die wordt gemeten door de International Socio-Economic Index of occupational status (ISEI; zie Bakker, Sieben, Nieuwbeerta, & Ganzeboom, 1997). De SES-schaal gaat van 16 (laag) tot 87 (hoog). Omdat we informatie hebben over de beroepsstatus van de eerste en de laatste baan, kunnen we eenvoudig het verschil tussen beide afleiden. Deze indicator kan worden beschouwd als een algemene proxy voor de hoeveelheid mobiliteit in beroepsniveau en overeenkomstige beroepskenmerken.

Bevindingen

Tabel 1 illustreert de verschillen in socio-economische beroepsstatus (SES) tijdens de vroege arbeidsmarktloopbaan naargelang de etnische herkomst. De SES van zowel de eerste als de laatste baan is lager voor de tweede generatie allochtonen (respectievelijk 35,9 en 38,2 bij de jongeren met een Turkse of Maghreb migratieachtergrond) dan voor de autochtonen (45,0 en 47,1). De mate van verandering in SES tussen de eerste en de laatste baan daarentegen is niet (statistisch significant) verschillend voor jongvolwassenen van allochtone en autochtone origine (2,26 versus 2,11).

Aangezien niet alle respondenten werden bevroegd op 26- of 29-jarige leeftijd, verschillen ze in leeftijd op het moment van de laatste baan waarover we informatie beschikken. Bovendien zetten de respondenten de eerste stap op de arbeidsmarkt op verschillende leeftijden, hoofdzakelijk door verschillen in de duur van onderwijs. Maar ook wanneer we de hoeveelheid verandering in beroepsstatus standaardiseren – door te delen door het aantal jaren

arbeidsmarktervaring – laten de tweede- en derde generatie allochtonen van Turkse of Maghreb origine ongeveer dezelfde opwaartse mobiliteit optekenen als de autochtonen (gemiddeld 0,66 versus 0,51 per jaar, verschil niet statistisch significant).

Deze bevindingen veranderen inhoudelijk niet fundamenteel wanneer in een multivariate analyse wordt gecontroleerd voor socio-demografische achtergrondkenmerken en het opleidingsniveau. Vrouwen blijken tijdens de eerste jaren op de arbeidsmarkt minder opwaarts mobiel dan mannen. En respondenten met hogere onderwijskwalificaties bereiken een hogere SES in de eerste jaren op de arbeidsmarkt, zodanig dat het verschil dat al bestaat bij de start op de arbeidsmarkt tussen de lager- en hogergeschoolden verder vergroot met de tijd.

De rol van de arbeidsmarktintrede

Vervolgens onderzochten we in welke mate de hoeveelheid beroepsmobiliteit tijdens de eerste jaren op de arbeidsmarkt mede afhankelijk is van de start die genomen werd bij de arbeidsmarktintrede. In de onderzoeksliteratuur bestaan daaromtrent tegenstrijdige verwachtingen. Enerzijds is er het idee dat een moeilijke intrede de verdere kansen op doorstroming beperkt (hier kunnen we het onderzoek naar littekeneffecten van initiële werkloosheid situeren), onder meer omdat werkgevers de eerste arbeidsmarktervaringen hanteren als indicator van de vaardigheden en ambities van werkzoekenden (cf. signaaltheorie). Anderzijds kan een start in een relatief ongunstige baan net een opstap betekenen naar beter werk (zoals ook uit bepaald onderzoek naar overscholing blijkt).

Tabel 1.

Gemiddelde scores naar etnische herkomst (N = 7345)

	Autochtoon	Turks/Maghreb	Andere herkomst	Sign.
SES eerste baan	45,0	35,9	42,0	0,000
SES laatste baan	47,1	38,2	43,6	0,000
Verandering in SES tussen eerste en laatste baan	2,11	2,26	1,58	0,568
Verandering in SES geschaald: per jaar werkervaring	0,51	0,66	0,30	0,535
N	6 716	218	411	

Bron: Laurijssen en Glorieux (2015)

In de analyse namen we enerzijds de duur van de initiële werkloosheid tot het vinden van de eerste baan mee, en anderzijds een aantal kenmerken van de eerste baan, die iets zeggen over de mate waarin schoolverlaters een gepaste baan vinden, gegeven ook hun onderwijskwalificaties.

Verschillen in de kansen op vroege arbeidsmobiliteit blijken sterk verbonden met de kenmerken van de arbeidsmarktintrede (toename van het aandeel verklaarde variantie van 1% naar 21%). In het bijzonder hebben de schoolverlaters die startten in een eerste baan onder hun niveau, zowel objectief (relatieve beroepsstatus) als subjectief (waarvoor ze zich overschoold voelen), meer opwaartse beroepsmobiliteit dan degenen voor wie het beroepsniveau overeenstemt met de onderwijskwalificaties.

Die bevindingen wijzen op een inhaalmechanisme, dat meer opwaartse mobiliteitskansen impliceert voor wie een slechte start nam bij arbeidsmarktintrede (in het bijzonder een relatief lage SES van de eerste baan, overkwalificatie in de eerste baan, en ook ontevredenheid met de eerste baan). Een lage status job na schoolverlaten impliceert bijgevolg niet dat men komt vast te zitten in lagere status tewerkstelling. Dit is verwant aan de bevindingen in de literatuur over de effecten van overscholing bij de start van de beroepsloopbaan. Aan de andere kant vonden we meer vooruitgang in sociaaleconomische beroepsstatus bij wie rapporteert ondergekwalificeerd te zijn in de eerste baan en wie niet eerst lang werkloos was. Die laatste bevindingen ondersteunen dan weer een signaalinterpretatie door werkgevers, wat impliceert dat goed starten ook langetermijnvoordelen kan bieden in de loopbaan.

In een laatste analysemodel ten slotte gingen we na of de impact van de startpositie dezelfde is voor personen met verschillende achtergrondkenmerken. Niet alle groepen blijken in dezelfde mate nadien te gaan inlopen indien ze in een minder gunstige baan starten dan waarin ze zouden kunnen gestart hebben (gegeven hun onderwijsniveau). Er zijn geen genderverschillen in de impact van de relatieve SES van de eerste baan, maar etniciteit doet er wel toe. Het inhaalmechanisme blijkt daarbij sterker te werken voor de jongvolwassenen van Turkse of Maghreb herkomst dan voor de autochtonen. Binnen relatief lage eerste beroepsposities is de kans op daaropvolgende opwaartse

beroepsmobiliteit, en dus om minstens gedeeltelijk de initiële achterstand met leeftijdsgenoten die een betere start kenden in te lopen, groter voor allochtonen van Turkse of Maghreb herkomst dan voor autochtonen.

Conclusies

Voorgaand onderzoek heeft reeds uitvoerig verslag uitgebracht van de onderwijsachterstand van allochtonen en van hun minder gunstige arbeidsmarktpositie. In dit artikel lag de focus op het proces van SES-mobiliteit in de eerste jaren van de beroepsloopbaan. De verschillen in de mate van SES-verandering tijdens deze cruciale fase van de loopbaan tussen enerzijds tweede generatie allochtonen van Turkse en Maghreb herkomst en autochtonen anderzijds, blijken veeleer beperkt te zijn.

Wat kunnen we op basis van onze analyses concluderen met betrekking tot achterstand van allochtonen op het vlak van beroepsverwerving? In de eerste jaren op de arbeidsmarkt ervaren zowel de autochtonen als de allochtonen opwaartse statusmobiliteit; beide groepen gaan er gemiddeld op vooruit in termen van SES tussen de eerste en huidige/laatste baan. Dit is een op het eerste zicht positieve bevinding. Maar doordat de vooruitgang voor alle onderscheiden etnische groepen ongeveer even groot is, betekent dit ook dat de kloof tussen allochtonen en autochtonen niet fundamenteel verandert in de loop van de arbeidsloopbaan, wat een succesvolle start op de arbeidsmarkt des te belangrijker maakt indien het beleid de kloof in beroepsverwerving tussen autochtonen en allochtonen wenst te verkleinen.

Die bevindingen sluiten aan bij Warrens (2001) bevinding dat de verschillen aanwezig bij intrede gedurende de verdere beroeps carrière blijven bestaan. Het zijn de kenmerken van de arbeidsmarktintrede die in onze analyses sterk verbonden blijken met de verdere kansen op vroege beroepsmobiliteit, veeleer dan de onderwijskwalificaties zelf. De relatief beperkte bijkomende invloed van het opleidingsniveau op mobiliteit na de eerste baan mag evenwel niet doen vergeten hoe belangrijk onderwijs is voor een succesvolle instap op de arbeidsmarkt. Het grootste deel van de verschillen naar etnische herkomst is reeds aanwezig bij de

intrede op de arbeidsmarkt, en reeds daarvoor in grote mate vastgelegd in het onderwijs.

Alles lijkt er dus op te wijzen dat de achterstelling van allochtonen op de arbeidsmarkt niet zo zeer te wijten is aan het gebrekkig functioneren van de arbeidsmarkt, maar veel meer te maken heeft met deficiënties in de selecties in het onderwijs (zie onder meer Duquet et al., 2006). Deze conclusies zijn heel gelijkwaardig aan wat gerapporteerd werd voor Zweden, Groot Brittannië (Heath et al., 2008) en Noorwegen (Hermansen, 2013), waar tweede generatie allochtonen hoofdzakelijk bijkomende barrières ervaren met betrekking tot de toegang tot tewerkstelling, maar minder voor het verwerven van hogere status beroepsposities (eerder dan het idee van cumulatieve nadelen, wat ook de classificatie van België in Heath et al. (2008) tegenspreekt). De ongelijkheid tussen autochtonen en allochtonen moet dan ook vroeger aangepakt worden, nog voor de intrede op de arbeidsmarkt. Immers, de initiële achterstand van allochtonen bij de start van de loopbaan wordt meestal niet meer ingehaald bij het verdere verloop ervan.

Om met een positieve noot te eindigen, vinden we echter ook dat in het algemeen een relatief lage eerste baan een zekere ruimte laat voor het inhalen van de leeftijdsgenoten met een meer succesvolle arbeidsmarktintrede, en dat in het bijzonder allochtonen van Turkse en Marokkaanse herkomst met een nadelige arbeidsmarktintrede betere kansen hebben om hun leeftijdsgenoten in te lopen.

*Ilse Laurijssen
Ignace Glorieux
Onderzoeksgroep TOR, Vrije Universiteit Brussel*

Bibliografie

- Bakker, B., Sieben, I., Nieuwbeerta, P., & Ganzeboom, H. (1997). Maten voor prestige, sociaal-economische status en sociale klasse voor de standaard beroepenclassificatie 1992. *Sociale wetenschappen*, 40(1), 1-22.
- Crul, M., Schneider, J., & Lelie, F. (2012). *The European Second Generation Compared: Does the Integration Context Matter?* Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Duquet, N., Glorieux, I., Laurijssen, I., & Van Dorsselaer, Y. (2006). *Wit krijgt schrijft beter. Schoolloopbanen van allochtone jongeren in beeld*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Glorieux, I., Laurijssen, I., & Van Dorsselaer, Y. (2009). *Zwart op wit. De intrede van allochtonen op de arbeidsmarkt*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Hauser, R.M., Warren, J.R., Huang, M.-H., & Carter, W.Y. (2000). Occupational status, education, and social mobility in the meritocracy. In K. Arrow, S. Bowles, & S. Durlauf (Eds.), *Meritocracy and economic inequality* (pp. 179-229). New Jersey: Princeton University Press.
- Heath, A.F., Rethon, C., & Kilpi, E. (2008). The second generation in Western Europe: Education, unemployment and occupational attainment. *Annual Review of Sociology*, 34(1), 211-235.
- Hermansen, A.S. (2013). Occupational Attainment among Children of Immigrants in Norway: Bottlenecks into Employment – Equal Access to Advantaged Positions? *European Sociological Review*, 29(3): 517-534.
- Laurijssen, I., & Glorieux, I. (2015). Early career occupational mobility of Turkish and Moroccan second-generation migrants in Flanders, Belgium. *Journal of Youth Studies*, 18(1), 101-117.
- Lessard-Phillips, L., Fibbi, R., & Wanner, P. (2012). Assessing the Labour Market Position and Its Determinants for the Second Generation. In M. Crul, J. Schneider, & F. Lelie (Eds.) *The European Second Generation Compared: Does the Integration Context Matter?* Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Phalet, K., & Swyngedouw, M. (2003). Measuring immigrant integration: The case of Belgium. *Studi Emigrazione / Migration Studies*, XL(152), 773-803.
- Phalet, K., Deboosere, P., & Bastiaenssen, V. (2007). Old and new inequalities in educational attainment: Ethnic minorities in the Belgian census 1991-2001. *Ethnicities*, 7(3), 390-415.
- Topel, R. H., & Ward, M.P. (1992). Job Mobility and the Careers of Young Men. *The Quarterly Journal of Economics*, 107(2), 439-479.
- Warren, J.R. (2001). Changes with age in the process of occupational stratification. *Social Science Research*, 30(2), 264-288.